

Bijlage E: Participatieverslag

Participatieverslag Gemeentelijk Programma Water en Riolering (GPWR) Vlieland 2024-2027

Voor het GPWR Vlieland 2024-2027 is een participatieproces doorlopen. De resultaten zijn samengevat in dit participatieverslag. Er zijn een aantal acties uitgevoerd:

1. Een participatieavond op Vlieland voor bewoners;
2. Interviews met de ketenpartners;
3. Een enquête onder de inwoners.

De participatieavond heeft plaatsgevonden in het gemeentehuis op 27 juni. Hiervan is een beeldverslag opgesteld dat is terug te vinden in Bijlage 1. Daarnaast zijn interviews gehouden met de ketenpartners van de gemeente Vlieland. Dit betreft de Provincie, de Ondernemersvereniging, Vitens, het Wetterskip, Rijkswaterstaat, de woningbouwvereniging en Staatsbosbeheer. De verslagen van de interviews zijn op volgorde terug te vinden in Bijlage 2. Vervolgens is er nog een enquête uitgedaan onder de inwoners waarop 45 respondenten zijn gekomen. De resultaten van de enquête zijn terug te vinden in Bijlage 3.

Samenvatting bevindingen participatie

Uit het participatieproces komen meerdere bevindingen naar voren die van belang zijn voor het nieuwe GPWR Vlieland 2024-2027. Belangrijk om te vermelden is dat tijdens het participatieproces is gebleken dat op de participatieavond vooral bewoners aanwezig waren die begaan zijn met het onderwerp water en riolering. En dat deze bewoners veelal ook maatregelen nemen op eigen terrein om een bijdrage te leveren aan het klimaatadaptief worden van Vlieland. Op de enquête zijn ook veel reacties binnen gekomen van mensen die zelf met wateroverlast te maken hebben gehad. Bewoners die geen overlast hebben gehad zijn ook minder geneigd de enquête in te vullen. Dit neemt niet weg dat alle inwoners de kans hebben gekregen om de enquête in te vullen en er waardevolle inzichten zijn opgehaald.

Klimaatverandering

Doordat ons klimaat verandert regent het vaker en harder, maar zijn er ook langere perioden van droogte en extreme hitte. Het leefbaar houden van Vlieland onder deze omstandigheden is zeer belangrijk voor de

bewoners en stakeholders. Uit de enquête blijkt dat 56% van de bewoners in Vlieland de afgelopen twee jaar last heeft gehad van (grond) wateroverlast, hitte en/of droogte op eigen terrein. Daarnaast heeft 47% dit ook ervaren in openbaar gebied rondom eigen terrein.

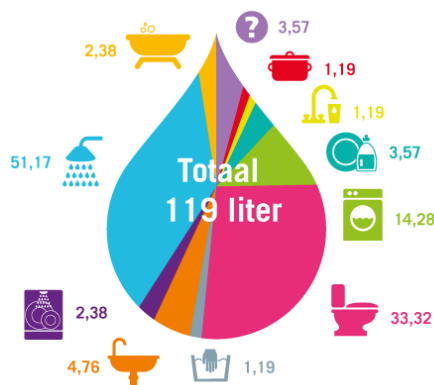
De meeste bewoners (77%) zijn bereid om zelf maatregelen te nemen om overlast tegen te gaan en ruim 45% is ook bereid hier zelf in te investeren.

Wel kan de gemeente meer doen om bewoners te helpen, bijvoorbeeld voorbeelden en adviezen geven (27%), een regenton aanbieden (17%), subsidiëren (13%) of samen met de burens in de straat een plan opstellen (20%).

Er wordt door bewoners en stakeholders gevraagd om een actieve rol van de gemeente, waarin ze een belangrijke rol speelt in de communicatie en informatievoorziening rondom klimaatadaptatie. Het GPWR Vlieland 2024-2027 biedt de basis om hierin als gemeente keuzes te maken.

Drinkwatergebruik

Drinkwatergebruik is een belangrijk thema voor de bewoners van Vlieland en de meeste stakeholders. Aangezien Vlieland voor drinkwater gebruik maakt van de zoetwaterbel onder het eiland en daarmee

zelfvoorzienend is, zijn er zorgen over de beschikbaarheid op korte maar ook lange termijn. Vitens geeft aan dat de onttrekkingsvergunning voor Vlieland nu zodanig is dat de zoetwaterbel in stand blijft. Echter, door toenemend toerisme kan het waterverbruik in de toekomst stijgen waardoor de huidige onttrekkingsvergunning niet meer voldoet. Als dit het geval is, zal herbekeken moeten worden wat de gevolgen op de drinkwatervoorraad zijn. Daarnaast heeft de onttrekking van water uit de zoetwaterbel ook gevolgen voor de grondwaterstand als er meer onttrokken wordt dan aangevuld. Dit kan invloed hebben op grondwateroverlast en/of grondwateronderlast die ervaren wordt door bewoners.

De stakeholders en bewoners zouden graag zien dat op Vlieland ingezet wordt op bewustwording rondom duurzaam

drinkwatergebruik. En dat kansen om water vast te houden en te infiltreren in de ondergrond worden benut. Vanuit het vigerende Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) en het Meerjaren Onderhoudsprogramma (MJOP) is reeds een budget opgenomen om in te zetten op acties rondom duurzaam drinkwatergebruik. Daarnaast is de heffingsgrondslag in Vlieland reeds gebaseerd op het drinkwatergebruik. Uit de enquête blijkt dan twee op de drie bewoners het eens zijn met deze heffingsgrondslag en aangeven dat grootverbruikers ook meer dienen te betalen. Ondanks dat drinkwater slechts gedeeltelijk onderdeel uitmaakt van het GWPR 2024-2027, zijn hierover keuzes te maken.

Heffingsgrondslag

De invulling van de gemeentelijke watertaken wordt o.a. door klimaatadaptatie steeds breder ingevuld. In de huidige heffingsgrondslag op Vlieland wordt een aanslag verstuurd op basis van de aansluiting op het gemeentelijk riool. Echter met de nieuwe Modelverordening Rioolheffing van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) die is verschenen in september 2021 is een bredere invulling mogelijk. Immers, de watertaken richten zich niet uitsluitend op de aanleg van riolering maar ook op het herinrichten van de bovengrond om klimaatadaptief te zijn. Daarvan heeft iedereen profijt.

Uit het participatieproces blijkt dat 80% van de respondenten van mening is dat de heffing breder gemaakt dient te worden, door naast de aansluiting op het riool ook percelen met verhard oppervlak te belasten. Hierbij geeft 8% van de respondenten aan het hier niet mee eens te zijn en heeft de rest geen mening over dit onderwerp. Het GWPR Vlieland 2024-2027 is geschikt om hierover als gemeente keuzes te maken.

Waterveiligheid

Voor Vlieland is waterveiligheid een belangrijk thema. Een deel van de bebouwing op het eiland ligt buitendijks en het overgrote deel ligt binnendijks. Door de klimaatverandering zien we ook een stijging van de zeespiegel, waardoor versterking van keringen noodzakelijk is. Rijkswaterstaat (RWS) draagt zorg voor de waterveiligheid (tot aan een bepaalde norm) en zal volgend jaar ook een dijkverzwaren uitvoeren op Vlieland om de waterveiligheid op het normniveau te houden. Daarnaast zijn suppleties van de zachte keringen aan de noordzijde van het eiland routinematige

werkzaamheden voor RWS. Op de lange termijn dient de gemeente na te denken hoe omgegaan kan worden met de buitendijkse bebouwing, aangezien de waterveiligheid daar niet op het normniveau gegarandeerd kan worden. Binnen het GWPR 2024-2027 kan over waterveiligheid nagedacht worden, maar vormt dit geen traditioneel thema.

Grondverzet

Voor inwoners en enkele ketenpartners is het bijzonder dat vrijgekomen vervuilde grond afgevoerd dient te worden van Vlieland. Als eiland kun je de grond juist goed gebruiken om het bewoonbaar te houden is de redenatie. Het is echter zo dat deze gronden vervuild zijn, waardoor hergebruik niet toegestaan is. Daarnaast kenmerkt Vlieland zich ook door de natuur. Hier moet zuinig mee omgegaan worden, en we zien al dat verandering in het natuurbeheer noodzakelijk is om het kenmerkende landschap van Vlieland voor de toekomst te behouden. De gemeente kan een rol vervullen in de communicatie rondom grondverzet richting inwoners en ketenpartners. Dit zal inhoudelijk geen onderwerp vormen dat in het GPWR Vlieland 2024-2027 een plek krijgt.

Bijlage 1: Beeldverslag participatieavond

Bijlage 2: Verslagen interviews ketenpartners

1. Provincie Fryslân

Vertegenwoordiging provincie vanuit water en klimaatadaptatie. Projectleider Regionaal Waterprogramma en het Visiedocument Fryslân Klimaatbestendig 2050+ ([Fryslân klimaatbestendig 2050+ | Fryslan](#)). Dit Visiedocument is in samenwerking met Wetterskip Fryslân opgesteld.

1.1 *Deel I: Inventarisatie aandachtspunten en problematiek*

1. *Wat voor gevolgen merkt u vanuit uw organisatie van klimaatverandering?*
 - a. *Ondervindt uw organisatie hierdoor problemen? Zo ja, welke?*
 - b. *Moeten deze problemen verholpen worden?*
 - c.
2. *Zijn er vanuit uw organisatie aandachtspunten c.q. problemen bekend op Vlieland?*
 - a. *Zo ja, welke zijn dit?*
 - b. *Waar doen deze zich voor?*
 - c.
3. *Zijn er nog andere thema's (naast klimaatverandering) die voor uw organisatie van belang zijn in relatie tot Vlieland?*
 - a. *Welke thema's zijn dit?*
 - b. *Wat speelt er op deze thema's?*
 - c.

Vertegenwoordiging provincie reageert: Net als voor de rest van de provincie, geldt ook voor Vlieland dat de focus ligt op het meer vasthouden van zoetwater. Vlieland heeft geen Wadleiding, en is daardoor volledig afhankelijk van de eigen zoetwaterbel. Die staat onder druk, door een toename van toerisme en waterverbruik. KRW speelt ook op Vlieland voor grondwater. In FK2050 is voor het vergroten van de zoetwatervoorraad de binnenduinrand als mogelijke locatie genoemd, maar daar ligt ook de camping momenteel. De uitwerking van deze visie naar beleid en uitvoering volgt nog, o.a. in de gebiedsgerichte aanpak onder het FPLG en voor de het provinciale Novex-vraagstuk. Provincie en Wetterskip Fryslân gaan in deze trajecten om tafel met gemeenten en de stakeholders om de maatregelen concreet te maken. Water en transitie in het landelijk gebied zijn belangrijke onderwerpen.

Tijdens de stakeholdergesprekken voor FK2050 kwam op een ander Waddeneiland ter sprake dat men daar het effluent van RWZI niet zomaar naar de Waddenzee wil laten afstromen, maar gebruiken om de zoetwatervoorraad beter te behouden. Hierover is/gaat men in gesprek met het Wetterskip.

Een ander onderwerp is de primaire kering, Vlieland heeft namelijk een groot deel van de bebouwing buiten de primaire kering liggen. De stijging van de zeespiegel is daarom een serieuze bedreiging voor het dorp. De ruimte is beperkt en uitbreiding richting de Waddenzee is niet mogelijk vanwege de status Natura2000/UNESCO die het heeft. Dit is nu geen urgente problematiek, maar wel een onderwerp waar richting de toekomst over nagedacht moet worden.

Rijkswaterstaat heeft weer andere opgaves, zoals stormen en duin aantasting als gevolg daarvan. Capaciteit RWZI en dergelijke, is aan Wetterskip.

1.2 *Deel II: Aanpak aandachtspunten c.q. problematiek*

4. *In hoeverre draagt uw organisatie iets bij aan het oplossen van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - a. *Wat wordt er door uw organisatie gedaan in relatie tot Vlieland?*
 - b. *Hoe draagt dit bij aan de aanpak/het oplossen van de aandachtspunten c.q. problemen?*
 - c. *Wat vraagt dit van uw organisatie (personele capaciteit, financieel, beleid etc.)?*
 - d.

5. *Welke rol heeft gemeente Vlieland in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek vanuit uw organisatie gezien?*
 - a. *Welke maatregelen zou gemeente Vlieland moeten nemen om de aandachtspunten c.q. problematiek terug te dringen?*
 - b. *Waar dient gemeente Vlieland deze maatregelen te nemen?*
 - c. *Zijn er andere stakeholders die een rol vervullen in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - d.

6. *Hoe denkt uw organisatie over de financiële gevolgen van klimaatverandering?*
 - a. *Wie draait op voor een evt. toename in kosten?*
 - b. *Heeft uw organisatie financieel een rol?*
 - c.

Vertegenwoordiging provincie reageert: BPWOW (bestuurlijk provinciaal wethouders overleg water) vindt 4x per jaar plaats. In de volle breedte, de laatste keren is er ook gesproken over een tekort aan capaciteit bij gemeenten om de actuele ontwikkelingen te kunnen blijven volgen en om het werk aan de klimaatadaptatie te verrichten. Er komt steeds meer werk terwijl er bijvoorbeeld te weinig hydrologen zijn. In het PBOW wordt gesproken over de optie om personeel uit te wisselen, maar dit heeft nog geen handen en voeten gekregen. Gemeenten zijn autonoom en kunnen binnen de kaders zelf beleid ontwikkelen. Bij het opstellen van het GRP wel kijken naar de actualiteit, zoals bijvoorbeeld de Kamerbrief 'water en bodems sturend in de ruimtelijke inrichting'. In de uitwerking hiervan is een hemelwaterriool misschien niet nodig, het water kan veel beter vastgehouden worden.

Het op dit moment investeren in klimaatmaatregelen zal op de langere termijn voordeel opleveren. Op de korte termijn vraagt 'water en bodem sturend' investeringen. Maar nu géén extra maatregelen nemen, zal op termijn veel meer gaan kosten. Berekening is gemaakt door ABN-AMRO, in FK2050 is hier ook een alinea aan gewijd.

Vlieland heeft te maken met hetzelfde: grote bron van inkomsten is het toerisme, dat staat onder spanning want je wil zoveel mogelijk toeristen terwijl er beperkt zoetwater is. Hoe kun je je toerisme optimaal bedienen zonder de natuur en water aan te tasten? Als we op de huidige manier doorgaan, lopen we dan vast of komt het dan goed? Wanneer lopen we vast? Vertegenwoordiging provincie raadt aan om de zoetwaterbel voor Vlieland nader te onderzoeken.

1.3 *Deel III: Overige input*

7. *Zijn er vanuit uw organisatie verwachtingen omtrent het nieuwe Gemeentelijk Programma Water en Riolering Vlieland 2024-2027?*
 - a. *Welke verwachtingen zijn dit?*
 - b. *Zijn er bepaalde onderwerpen die in het Programma aan bod dienen te komen?*
 - c. *Zijn er bepaalde onderwerpen die uit het Programma kunnen worden weggelaten?*
 - d. *Hoe zie u de rol van uw organisatie ten opzichte van het Programma?*
 - e.

8. *Is er vanuit uw organisatie nog iets anders dat van belang is om te weten bij het opstellen van het GPWR?*
 - a. *Wat is dit precies?*
 - b. *Hoe dient hier volgens uw organisatie rekening mee gehouden te worden?*
 - c. *Wilt u verder nog iets bespreken?*
 - d.

Vertegenwoordiging provincie reageert: Vlieland stelt een plan op waarvan zij vinden dat het relevant is. Provincie heeft hier geen toetsende/toezichhoudende rol in. Vertegenwoordiging provincie zou het waarderen als het anticiperen op de gevolgen van klimaatverandering daar wel in voorkomen, zoals het vasthouden van zoetwater.

Primaire keringen zijn daarnaast ook belangrijk. En toevoegend is de grondwaterkwaliteit ook belangrijk, maar de vraag is hoe het hiermee gesteld is. Dit vraagt Antea Group nog aan het Wetterskip. Blijf insteken op de goede samenwerking met andere overheden.

2. Ondernemersvereniging Vlieland

Vertegenwoordiging ondernemersvereniging is lid van het bestuur van de ondernemersvereniging op Vlieland.

2.1 Deel I: Inventarisatie aandachtspunten en problematiek

1. *Wat voor gevolgen merkt u vanuit uw organisatie van klimaatverandering?*
 - a. *Ondervindt uw organisatie hierdoor problemen? Zo ja, welke?*
 - b. *Moeten deze problemen verholpen worden?*
 - c.

2. *Zijn er vanuit uw organisatie aandachtspunten c.q. problemen bekend op Vlieland?*
 - a. *Zo ja, welke zijn dit?*
 - b. *Waar doen deze zich voor?*
 - c.

3. *Zijn er nog andere thema's (naast klimaatverandering) die voor uw organisatie van belang zijn in relatie tot Vlieland?*
 - a. *Welke thema's zijn dit?*
 - b. *Wat speelt er op deze thema's?*
 - c.

Vertegenwoordiging ondernemersvereniging reageert: Hoe blijft de drinkwatervoorziening goed? Vanuit het bestuur van de Ondernemersvereniging wordt dit wel als een belangrijk thema beschouwd. Is onze zoetwatervoorraad goed geregeld voor de toekomst?

Riool lijkt wel goed geregeld te zijn met vuil en hemelwaterafvoer (gescheiden/niet gescheiden), de duinhuizen lozen in duingebied naast het huisje middels infiltratie. Voor ondernemers zijn er vetvangputten die collectief worden geleegd. Dit gaat per as naar de RWZL Dit systeem werkt goed en de ondernemers zijn tevreden. Enige problemen die wel voorkomen zijn wortel ingroei in riolen, hetgeen kan leiden tot lekkages en stankhinder (speel voornamelijk bij enkele sociale huurwoningen). Daarnaast zijn er wel een paar plekken waar het water slecht wordt afgevoerd op het bedrijventerrein, maar dit zorgt nauwelijks voor wateroverlast.

Circulariteit in de bouw is wel een groot item, het demontabel bouwen speelt nu veel.

Duurzaam/klimaatadaptief bouwen gebeurt op Vlieland al veel aan de hand van infiltratiekratten, ook vanwege comfort.

2.2 Deel II: Aanpak aandachtspunten c.q. problematiek

4. *In hoeverre draagt uw organisatie iets bij aan het oplossen van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - a. *Wat wordt er door uw organisatie gedaan in relatie tot Vlieland?*
 - b. *Hoe draagt dit bij aan de aanpak/het oplossen van de aandachtspunten c.q. problemen?*
 - c. *Wat vraagt dit van uw organisatie (personele capaciteit, financieel, beleid etc.)?*
 - d.

5. *Welke rol heeft gemeente Vlieland in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek vanuit uw organisatie gezien?*
 - a. *Welke maatregelen zou gemeente Vlieland moeten nemen om de aandachtspunten c.q. problematiek terug te dringen?*
 - b. *Waar dient gemeente Vlieland deze maatregelen te nemen?*
 - c. *Zijn er andere stakeholders die een rol vervullen in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - d.

6. *Hoe denkt uw organisatie over de financiële gevolgen van klimaatverandering?*
 - a. *Wie draait op voor een evt. toename in kosten?*
 - b. *Heeft uw organisatie financieel een rol?*
 - c.

Vertegenwoordiging ondernemersvereniging reageert: Het is belangrijk om te realiseren dat de waterbel onder het eiland echt krimpt. Er moet zuinig om worden gegaan met beschikbaar water, mede gezien de lange duur voordat de waterbel wordt aangevuld. Het aantal bedden op Vlieland is nu stabiel en er is geen plan om te groeien. Met dit aantal bedden zou je het drinkwatergebruik moeten kunnen berekenen en tot een balans moeten brengen (wat daar maar voor nodig is). Er is nu bijna niemand die zijn hemelwater opvangt, de horeca is een groot deel van het waterverbruik. We zouden hier veel meer mee moeten doen, als de waterbel inderdaad krimpt.

Het toerisme is de belangrijkste gebruikersgroep, zij kunnen belasten en ontlasten op de besloten piekmomenten. Toerisme moet meegenomen worden in dit plan. Er moet eigenlijk apart beleid gemaakt worden voor de toeristen, vooral gericht op communicatie rondom duurzaam watergebruik. De gemeente heeft de rol als beleidsmaker, dus het is belangrijk om gesprekken te voeren met stakeholders. De gemeente maakt een gezamenlijk plan met de omgeving en gezamenlijk wordt dit tot uitvoering gebracht. Omtrent beleid willen de ondernemers graag participeren en daarnaast meedenken over beleidsimplementatie.

De gebruikers betalen: hoe minder je belast, hoe minder je betaald. Zo kun je grote gebruikers ook stimuleren om bij te dragen en voorop te lopen bij het zoeken naar duurzame oplossingen.

2.3 *Deel III: Overige input*

7. *Zijn er vanuit uw organisatie verwachtingen omtrent het nieuwe Gemeentelijk Programma Water en Riolering Vlieland 2024-2027?*
 - a. *Welke verwachtingen zijn dit?*
 - b. *Zijn er bepaalde onderwerpen die in het Programma aan bod dienen te komen?*
 - c. *Zijn er bepaalde onderwerpen die uit het Programma kunnen worden weggelaten?*
 - d. *Hoe zie u de rol van uw organisatie ten opzichte van het Programma?*
 - e.

8. *Is er vanuit uw organisatie nog iets anders dat van belang is om te weten bij het opstellen van het GPWR?*
 - a. *Wat is dit precies?*
 - b. *Hoe dient hier volgens uw organisatie rekening mee gehouden te worden?*
 - c. *Wilt u verder nog iets bespreken?*
 - d.

Vertegenwoordiging ondernemersvereniging reageert: Van het vorige programma is niks gemerkt. Dat kan als positief worden beschouwd, want er is geen overlast geweest. Over heffingsgrondslag: perceel dat geen riolering gebruikt en geen water gebruikt zou er niet voor moeten betalen. Dat zou vreemd zijn.

Rol van ondernemersvereniging: goed dat het onder de aandacht is gekomen en dat dit gesprek plaatsgevonden heeft. Gemeente is de grootste gebruiker van het industrieterrein, dus zij zouden zelf ook wat moeten doen op gebied van klimaatadaptatie. Gebruiksvriendelijk en zo min mogelijk overlast, groene berm en weinig wateroverlast is van toepassing. De ondernemers hebben weinig last van klimaatverandering op het eiland. Zaken als hittestress en wateroverlast komen bijna niet voor.

3. Vitens

Vertegenwoordiging Vitens is omgevingsmanager bij Vitens. In de portefeuille zit de drinkwatervoorziening en grondwaterwinningen in Friesland inclusief de Waddeneilanden. De bronnen hebben effecten op de omgeving, en de omgeving heeft effecten op de bron.

3.1 Deel I: Inventarisatie aandachtspunten en problematiek

1. *Wat voor gevolgen merkt u vanuit uw organisatie van klimaatverandering?*
 - a. *Ondervindt uw organisatie hierdoor problemen? Zo ja, welke?*
 - b. *Moeten deze problemen verholpen worden?*
 - c.

2. *Zijn er vanuit uw organisatie aandachtspunten c.q. problemen bekend op Vlieland?*
 - a. *Zo ja, welke zijn dit?*
 - b. *Waar doen deze zich voor?*
 - c.

3. *Zijn er nog andere thema's (naast klimaatverandering) die voor uw organisatie van belang zijn in relatie tot Vlieland?*
 - a. *Welke thema's zijn dit?*
 - b. *Wat speelt er op deze thema's?*
 - c.

Vertegenwoordiging Vitens geeft antwoord: de zeespiegelstijging is wel een probleem voor Vlieland, dan komt er meer druk op de zoetwaterbel en daardoor is er een relatie met de drinkwatervoorziening. Neerslag en verdamping is ook een grote verandering, het is alleen de vraag of Vlieland hier ook last van heeft. Het water vasthouden is belangrijker dan ooit, waterberging zorgt ervoor dat je meer zoetwater vast kunt houden en het systeem kunt voeden.

Er is veel water beschikbaar, ook op Vlieland. Er zijn rond de eeuwwisseling nieuwe bronnen gemaakt aan de zuidzijde van het eiland waar nu wat problemen zijn met verzilting. Aanvankelijk zijn de bronnen vanuit het midden van het eiland verplaatst naar het zuiden vanwege de natuur. Maar mogelijk moeten deze bronnen toch weer verplaatst worden naar het midden van het eiland. Daarbij dient het effect op de natuur weer beschouwd te worden. Een centrale locatie op het eiland heeft het voordeel dat er een grotere zoetwaterbel beschikbaar is en er daardoor minder kans op verzilting is dan aan de randen van het eiland.

Er wordt binnen Vitens onderzoek gedaan naar de zoetwatervoorraad en wat een betere plaats is voor een vervangende pompput voor winning zuidzijde. De hoeveelheid die nu onttrokken wordt is qua vergunning niet zo heel groot tot een maximum van 290.000 m³ per jaar, dit in relatie tot de grootte van de zoetwaterbel en de waterbalans van het eiland. Hierdoor blijft de voorraad wel aanwezig is de verwachting. Vitens moet te allen tijde voldoende drinkwater kunnen leveren en over voldoende vergunningsruimte kunnen beschikken. Daarom is het van belang zicht te hebben op de ruimtelijke ontwikkelingen die plaatsvinden op het eiland. Bij sterke groei van waterverbruik als gevolg van ontwikkelingen in de recreatiesector kan de winvergunning mogelijk niet meer toereikend zijn. Vandaar dat contact met de gemeenten belangrijk is.

Grondwaterbeschermingsgebieden: liggen nu pal aan het dorp, dat heeft wel een link met de riolering in het dorp. Ondanks dat het dorp net buiten de grens valt is het belangrijk dat er geen vervuiling van grondwater ontstaat door bijv. lekkende riolen etc. De afstand tot het grondwaterbeschermingsgebied is erg klein.

Waterbesparing speelt wel op Vlieland en op andere eilanden. Er is een programmamanager aangesteld voor waterbesparing, die werkt samen met de gemeente, provincie en Rijk. Want die opgave is wel gezamenlijk.

3.2 Deel II: Aanpak aandachtspunten c.q. problematiek

4. *In hoeverre draagt uw organisatie iets bij aan het oplossen van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - a. *Wat wordt er door uw organisatie gedaan in relatie tot Vlieland?*
 - b. *Hoe draagt dit bij aan de aanpak/het oplossen van de aandachtspunten c.q. problemen?*
 - c. *Wat vraagt dit van uw organisatie (personele capaciteit, financieel, beleid etc.)?*
 - d.

5. *Welke rol heeft gemeente Vlieland in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek vanuit uw organisatie gezien?*
 - e. *Welke maatregelen zou gemeente Vlieland moeten nemen om de aandachtspunten c.q. problematiek terug te dringen?*
 - f. *Waar dient gemeente Vlieland deze maatregelen te nemen?*
 - g. *Zijn er andere stakeholders die een rol vervullen in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - h.

6. *Hoe denkt uw organisatie over de financiële gevolgen van klimaatverandering?*
 - i. *Wie draait op voor een evt. toename in kosten?*
 - j. *Heeft uw organisatie financieel een rol?*
 - k.

Vertegenwoordiging Vitens geeft antwoord: Als het gaat om het veiligstellen van de drinkwatervoorziening, dan is Vitens daar in de lead. Ze monitoren het verbruik en de kwaliteit van het drinkwater. Als er maatregelen nodig zijn dan staat Vitens daarvoor aan de lat. Maar voor sommige thema's is wel input nodig van de gemeente en provincie.

Binnen de organisatie is klimaatverandering een belangrijk onderwerp. Duurzaamheid en klimaat zijn grote thema's, bijv. de programmamanager die bezig is met waterbesparing. Aanbestedingen worden ook duurzamer gedaan, natuurinclusiviteit wordt hier ook bij meegenomen.

Vitens heeft vaak veel contact met de gemeente over bepaalde opgaven en maatregelen. De rol is ook voor de gemeente, om die samenwerking te zoeken. En daarbij beleid goed op elkaar af te stemmen.

Het drinkwatertarief wordt ook hoger. De rioolheffing zou ook hoger kunnen worden als gevolg van klimaatverandering en de aanpassingen die we daarin moeten doen. Voor drinkwater zijn er hogere investeringen nodig, waardoor het tarief ook hoger wordt. De gebruiker betaalt dit.

Bepaalde afdelingen bij Vitens groeien wel, de capaciteit wordt vergroot door de groei die nodig is.

3.3 Deel III: Overige input

7. *Zijn er vanuit uw organisatie verwachtingen omtrent het nieuwe Gemeentelijk Programma Water en Riolering Vlieland 2024-2027?*
 - a. *Welke verwachtingen zijn dit?*
 - b. *Zijn er bepaalde onderwerpen die in het Programma aan bod dienen te komen?*
 - c. *Zijn er bepaalde onderwerpen die uit het Programma kunnen worden weggelaten?*
 - d. *Hoe zie u de rol van uw organisatie ten opzichte van het Programma?*
 - e.

8. *Is er vanuit uw organisatie nog iets anders dat van belang is om te weten bij het opstellen van het GPWR?*
 - f. *Wat is dit precies?*
 - g. *Hoe dient hier volgens uw organisatie rekening mee gehouden te worden?*
 - h. *Wilt u verder nog iets bespreken?*
 - i.

Vertegenwoordiging Vitens geeft antwoord: Grondwaterbeschermingsgebied en bronnen liggen buiten het beheersgebied van de gemeente wat betreft riolering, maar als je integraal naar water kijkt dan moet je dit thema inderdaad meenemen. Een belangrijk punt is het grondwaterbeschermingsgebied dat grenst aan het dorp. Drinkwater kan ook op andere manieren worden geproduceerd, maar grondwater is veruit het beste. Daar moet zuinig mee omgegaan worden. Grondwater is de primaire bron voor de drinkwatervoorziening. Het zit goed beschermd in de bodem. Heeft een vrijwel constante kwaliteit, is vrij van antropogene invloed, is bacteriologisch betrouwbaar en heeft een constante lage temperatuur. Daarom is het ook goed en redelijk goedkoop te zuiveren.

De samenwerking in het GPWR met Vitens: Vitens ontvangt graag het concept GPWR. Zorgen rondom drinkwatervoorziening: of dit terecht is of niet, kan Vitens uiteraard bij helpen. Vertegenwoordiging Vitens wil dat wel uitzoeken en contact houden met ons.

Voorziening: het is altijd goed om zuinig om te gaan met drinkwater. Maar het is niet zo dat we problemen hebben met de vergunning en voorzieningen, er is genoeg drinkwater en die voorraad wordt ook aangevuld. Als het plan ook in gaat op zoetwatervoorraden en berging van water, dan wil Vitens wel op één of andere manier betrokken worden bij de opstelling van het plan. In verband met de krapte in de personele bezetting binnen Vitens moet dan worden nagegaan hoe hiermee om te gaan/dit te organiseren.

4. Wetterskip Fryslân

Vertegenwoordiging wetterskip werkzaam bij Wetterskip Fryslân voor thema riolering (vanuit de planvormingshoek), buitengebied saneringen, beoordeling van rioleringsplannen van gemeenten.

4.1 Deel I: Inventarisatie aandachtspunten en problematiek

1. *Wat voor gevolgen merkt u vanuit uw organisatie van klimaatverandering?*
 - a. *Ondervindt uw organisatie hierdoor problemen? Zo ja, welke?*
 - b. *Moeten deze problemen verholpen worden?*
 - c.

 2. *Zijn er vanuit uw organisatie aandachtspunten c.q. problemen bekend op Vlieland?*
 - a. *Zo ja, welke zijn dit?*
 - b. *Waar doen deze zich voor?*
 - c.

 3. *Zijn er nog andere thema's (naast klimaatverandering) die voor uw organisatie van belang zijn in relatie tot Vlieland?*
 - a. *Welke thema's zijn dit?*
 - b. *Wat speelt er op deze thema's?*
 - c.
- *(Wetterskip) Er is een Waddeneiland die heeft aangedragen het effluent van de RWZI in de bodem te willen laten infiltreren om de zoetwatervoorraad beter te behouden. Hoe denkt het wetterskip over deze optie voor Vlieland?*
 - *(Wetterskip) Liggen er opgaves voor Vlieland met betrekking tot capaciteit RWZI (en riolering)?*
 - *(Wetterskip) Hoe staat het met de grondwaterkwaliteit op Vlieland?*

Vertegenwoordiging Wetterskip reageert: De gevolgen zijn voelbaar en merkbaar, ook bij de partners (gemeenten). Gemeenten zijn op zoek naar samenwerking met Wetterskip Fryslân, een integrale aanpak is hier gewenst. Een voorbeeld dat vertegenwoordiging Wetterskip noemt is Woudsend, waarbij er veel wateroverlast was bij hevige regenbuien. Er wordt dan met een team gekeken naar een oplossing. Nu lossen Wetterskip Fryslân en gemeente dit vaak samen op, maar het kan zijn dat er straks meerdere stakeholders betrokken zullen zijn, zoals bijvoorbeeld een Staatsbosbeheer. Bij overlast van water is er meer behoefte aan een gebiedsspecifieke aanpak.

Droogte is met name in het Zuidoosten van Friesland en de eilanden van toepassing. Waterberging is dan belangrijker, zo ook op Vlieland. Wetterskip Fryslân heeft daarom ook een watergebiedsplan vastgesteld in 2012/2013, hierbij is besloten wat het beste grondwaterpeil is. Maatregelen zijn sindsdien uitgevoerd en er wordt nu zoveel mogelijk gedaan om water vast te houden en dat grondwaterpeil te sturen. Er bestaat nog een wens om het water bij pieksituaties beter vast te houden, via een slenkensysteem vanuit de gemeente. Daarbij denkt Wetterskip Fryslân mee.

Effluent van RWZI in de bodem laten infiltreren: dit is niet bekend bij vertegenwoordiging wetterskip. Het is technisch wel mogelijk, milieu hygiënisch hoeven er waarschijnlijk niet veel bezwaren te zijn. Zuiveringen doen het goed, ze voldoen ruimschoots aan de norm. Als het bij kan dragen aan de zoetwaterbel, dan kan dit zeker interessant zijn. Maar er zou eerst onderzocht moeten worden wat het dan bijdraagt.

Vertegenwoordiging Wetterskip gaat navragen of de RWZI capaciteit en piekbelastingen nu een opgave zijn voor Wetterskip Fryslân of niet.

De grondwaterkwaliteit en de natuureffecten ervan, wordt ook nagevraagd door vertegenwoordiging Wetterskip.

4.2 Deel II: Aanpak aandachtspunten c.q. problematiek

4. *In hoeverre draagt uw organisatie iets bij aan het oplossen van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - a. *Wat wordt er door uw organisatie gedaan in relatie tot Vlieland?*
 - b. *Hoe draagt dit bij aan de aanpak/het oplossen van de aandachtspunten c.q. problemen?*
 - c. *Wat vraagt dit van uw organisatie (personele capaciteit, financieel, beleid etc.)?*
 - d.

5. *Welke rol heeft gemeente Vlieland in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek vanuit uw organisatie gezien?*
 - a. *Welke maatregelen zou gemeente Vlieland moeten nemen om de aandachtspunten c.q. problematiek terug te dringen?*
 - b. *Waar dient gemeente Vlieland deze maatregelen te nemen?*
 - c. *Zijn er andere stakeholders die een rol vervullen in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - d.

6. *Hoe denkt uw organisatie over de financiële gevolgen van klimaatverandering?*
 - a. *Wie draait op voor een evt. toename in kosten?*
 - b. *Heeft uw organisatie financieel een rol?*
 - c.

Vertegenwoordiging Wetterskip reageert: het vasthouden en conserveren van zoetwater is de grootste uitdaging voor Vlieland. In 2012 is er middels het watergebiedsplan dus uitvoering gegeven aan die opgave, maar mochten er nog meer vragen liggen dan wil Wetterskip Fryslân altijd wel meedenken en helpen met deze uitvoering. In dit soort opgaven zijn de rollen van de stakeholders vaak wel een zoektocht. In het voorbeeld van Woudsend en Stiens betekent het dat de rollen in het stedelijk gebied eigenlijk vaak bij de gemeenten liggen. In de overgang naar het landelijke gebied ligt een eventuele rol voor Wetterskip Fryslân. Dit soort voorbeelden worden gebruikt bij andere projecten en vragen voor de komende jaren.

Rol voor Wetterskip Fryslân zat hem erg in het opstellen van het watergebiedsplan. Maar Wetterskip Fryslân denkt graag mee met de wateropgaves bij gemeenten. Zij hebben een groot expertteam beschikbaar om te helpen.

Vertegenwoordiging Wetterskip kijkt mee met concepten van rioleringsplannen, maar is ook betrokken bij de aftrap rondom speerpunten. Ongeveer de helft van de tijd worden de gemeentelijke rioleringsplannen vooral toetsend bekeken vanuit Wetterskip Fryslân. Bij veel gemeenten is ondertussen ook wel veel kennis aanwezig over water en riolering.

4.3 Deel III: Overige input

7. *Zijn er vanuit uw organisatie verwachtingen omtrent het nieuwe Gemeentelijk Programma Water en Riolering Vlieland 2024-2027?*
 - a. *Welke verwachtingen zijn dit?*
 - b. *Zijn er bepaalde onderwerpen die in het Programma aan bod dienen te komen?*
 - c. *Zijn er bepaalde onderwerpen die uit het Programma kunnen worden weggelaten?*
 - d. *Hoe zie u de rol van uw organisatie ten opzichte van het Programma?*
 - e.

8. *Is er vanuit uw organisatie nog iets anders dat van belang is om te weten bij het opstellen van het GPWR?*
 - a. *Wat is dit precies?*
 - b. *Hoe dient hier volgens uw organisatie rekening mee gehouden te worden?*
 - c. *Wilt u verder nog iets bespreken?*
 - d.

Vertegenwoordiging Wetterskip reageert: de aanpak van problematiek van het veranderende klimaat moet wel aanwezig zijn in het nieuwe plan. Vertegenwoordiging Wetterskip neemt ons mee in zijn reactie op het vorige plan. Dat zijn wel zaken die destijds speelden en mogelijk nog steeds relevant zijn. Vertegenwoordiging Wetterskip heeft het vorige definitieve plan nooit ontvangen.

Vertegenwoordiging Wetterskip heeft wat vragen uit staan bij collega's of zij input hebben voor het nieuwe plan. Zodra hij hier informatie van ontvangt, dan wordt dit gedeeld met ons.

Zodra de gemeente Vlieland het plan in concept heeft, deelt zij dat met Vertegenwoordiging Wetterskip.

Toegevoegde informatie vanuit wetterskip Fryslân:

Riolering

- Door WF wordt de rioolpersleiding, Kampweg en de effluentleiding (Waddenzee) vervangen op Vlieland;
- Er is een koppeling met de gemeente op het gebied van riolering en openbare werken;
- Stavaza: concept bestekken gereed (Antea), uitvoering in april '24

Klimaat

- Bij ruimtelijke plannen met grondwateronttrekkingen of aanleggen ondergrondse kelders vragen we vanuit WF aandacht voor het beschermen van de zoetwaterbel;
- Knelpunt wateroverlast sportveld Vlieland, vanuit de gemeente is men zoekende naar oplossing, (nb. RWS geeft geen toestemming voor lozing overtollig hemelwater op zee).

Grondwater

- Met betrekking tot de monitoring grondwaterkwaliteit lees ik net dat er ook grondwaterlichamen zijn aangewezen vanuit de KRW en dat daar een monitoringsprogramma op ligt.

5. Rijkswaterstaat Noord-Nederland Oost

Vertegenwoordiging Rijkswaterstaat: gebiedskundigen en vanuit hun rol nauw betrokken op de Waddeneilanden bij de verschillende opgaves.

5.1 Deel I: Inventarisatie aandachtspunten en problematiek

1. *Wat voor gevolgen merkt u vanuit uw organisatie van klimaatverandering?*
 - a. *Ondervindt uw organisatie hierdoor problemen? Zo ja, welke?*
 - b. *Moeten deze problemen verholpen worden?*
 - c.

 2. *Zijn er vanuit uw organisatie aandachtspunten c.q. problemen bekend op Vlieland?*
 - a. *Zo ja, welke zijn dit?*
 - b. *Waar doen deze zich voor?*
 - c.

 3. *Zijn er nog andere thema's (naast klimaatverandering) die voor uw organisatie van belang zijn in relatie tot Vlieland?*
 - a. *Welke thema's zijn dit?*
 - b. *Wat speelt er op deze thema's?*
 - c.
- *(RWS) Is duinaantasting door stormen een opgave die van belang is voor RWS op Vlieland?*

Reactie: De impact van zeespiegelstijging en de stabiliteit van keringen vormen een grote uitdaging op de Waddeneilanden. Een andere is de variatie in neerslag en droogte, in de zomer is het kurkdroog of er is sprake van vrij serieuze hoosbuien. Dit vormt een uitdaging voor de infrastructuur. Stormen zijn ook een uitdaging voor de eilanden. Volgend jaar vindt er ook een dijkversterking plaats op Vlieland. Hierbij wordt ook de hemelwaterafvoerleiding door de dijk vergroot, zodat de hemelwaterafvoer ten tijde van hevige neerslag niet op deze leiding "knijpt".

Afgelopen tijd zijn er rioolvernieuwingen geweest waarbij de keringen worden gekruist waarbij er op de stevigheid van de keringen gelet moet worden. Er liggen ook een aantal woningen buitendijks, hotels, woning van Staatsbosbeheer, evenals de RWZI. Voor de langere termijn is dit wel een probleem, maar op de kortere termijn is dit niet problematisch. Aan de voorkant dient wel nagedacht te worden over de verdere toekomst: wanneer ga je inspanningen doen om dit vastgoed te beschermen en wanneer laat je dit als beheerder los? Zoetwaterbel: hoge zeewaterstanden zorgen voor meer verzilting van de laag gelegen delen waardoor de zoetwaterbel krimpt. Momenteel is het mogelijk bij extreem hoogwater dat de waterstand zo hoog stijgt dat er zoutwater via maaiveld in enkele de drinkwaterputten stroomt. Dit is onder andere het geval bij de putten die zuidelijk van vuurboetsduin zijn gelegen. Dit is nu een actueel probleem. Vitens onderneemt hier acties op. Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor de veerhaven en de voorzieningen in de haven. Deze worden zo klimaatbewust mogelijk uitgevoerd. Dat betekent bijvoorbeeld ook dat de infrastructuur van de veerhaven op een bepaald moment verhoogd dient te worden om de continuïteit te waarborgen. De zandige primaire waterkering voldoet nu aan de norm, zandsuppleties vinden routinematig plaats. Binnenkort zullen deze ook weer worden uitgevoerd. De basiskustlijn wordt op orde gehouden door RWS. De stabiliteit van het strandje nabij de haven is wel in het geding door grote wisselingen in peil en stroomsnelheid door het getij en de ontwikkeling van zandplaten. Hierover zijn gemeente en RWS wel in contact. De primaire waterkering van Dijk Vlieland zal de komende jaren worden versterkt. Na versterking zal deze naar verwachting weer 50 jaar aan de normen blijven voldoen bij gelijke verwachtingen van zeespiegelrijzing.

5.2 Deel II: Aanpak aandachtspunten c.q. problematiek

4. In hoeverre draagt uw organisatie iets bij aan het oplossen van de aandachtspunten c.q. problematiek?
 - a. Wat wordt er door uw organisatie gedaan in relatie tot Vlieland?
 - b. Hoe draagt dit bij aan de aanpak/het oplossen van de aandachtspunten c.q. problemen?
 - c. Wat vraagt dit van uw organisatie (personele capaciteit, financieel, beleid etc.)?
 - d.

5. Welke rol heeft gemeente Vlieland in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek vanuit uw organisatie gezien?
 - a. Welke maatregelen zou gemeente Vlieland moeten nemen om de aandachtspunten c.q. problematiek terug te dringen?
 - b. Waar dient gemeente Vlieland deze maatregelen te nemen?
 - c. Zijn er andere stakeholders die een rol vervullen in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek?
 - d.

6. Hoe denkt uw organisatie over de financiële gevolgen van klimaatverandering?
 - a. Wie draait op voor een evt. toename in kosten?
 - b. Heeft uw organisatie financieel een rol?
 - c.

Reactie: De rol van de gemeente is publiek gebruiker van het strand, het openbare veiligheidsdeel ervan. De gemeente staat dicht op de bevolking dan RWS, zij zijn een spreekbuis als er iets is waar RWS iets mee moet. De relatiemanager van RWS heeft korte lijntjes met de gemeente dus zij stemmen hierover af. Wateroverlast beperken is de rol van de gemeente.

Kosten rondom aanleg dijkversterking worden gedekt door RWS. Dit omvat in deze situatie ook het vergroten van de hemelwaterbuis door de dijk (gezien dit op de totale kosten van het project geen issue vormt). In dit geval is RWS volledig in de lead, maar stemt zij af met de gemeente. De gemeente zal daarna voor aansluiting op de buis zorgen, dus daar is afstemming ook noodzakelijk.

RWS is keringbeheerder, het kost behoorlijk wat geld om klimaatverandering te beheersen op zo'n eiland. De dijken monitoren en versterken is een grote landelijke opgave. Het beheer en onderhoud op het eiland zelf is uiteraard voor de gemeente zelf. Dit is dus een duidelijk onderscheid.

5.3 Deel III: Overige input

7. Zijn er vanuit uw organisatie verwachtingen omtrent het nieuwe Gemeentelijk Programma Water en Riolerings Vlieland 2024-2027?
 - a. Welke verwachtingen zijn dit?
 - b. Zijn er bepaalde onderwerpen die in het Programma aan bod dienen te komen?
 - c. Zijn er bepaalde onderwerpen die uit het Programma kunnen worden weggelaten?
 - d. Hoe zie u de rol van uw organisatie ten opzichte van het Programma?
 - e.

8. Is er vanuit uw organisatie nog iets anders dat van belang is om te weten bij het opstellen van het GPWR?
 - a. Wat is dit precies?
 - b. Hoe dient hier volgens uw organisatie rekening mee gehouden te worden?
 - c. Wilt u verder nog iets bespreken?
 - d.

Reactie: de ministersbrief Water en Bodem sturend is belangrijk voor dit plan en zal dus een plek moeten krijgen.

RWS wil meegenomen worden in de concepten en eindstukken, zij willen wel akkoord geven dat hun wateropgave past binnen het plan. Hiervoor is RWS het beste via een andere contactpersoon te benaderen, de relatiemanager. De contactgegevens worden aangeleverd.

RWS is erg benieuwd naar de onderhoudsvragen van rioleringen nabij primaire keringen voor de planperiode en verder vooruit. Zij kunnen dan rekening houden met deze maatwerkvragen binnen de vergunningen. Willem Vlamingweg kruist bijvoorbeeld de kering, dit is voor de gemeente een van de belangrijkste rioleringsbuizen. Zo een vraagstuk is een puzzel voor RWS en er is tijd nodig om zoiets te beantwoorden.

De zorgen liggen voornamelijk bij de buitendijkse bebouwingen. Zodra er iets nodig is bij deze gebouwen, is hier op tijd een aanpak voor nodig. Dit zijn geen last-minute zaken bij klimaatverandering gezien dan veelal geen duurzame maatregelen worden genomen.

Tot slot staat RWS welwillend tegenover het ontvangen van grond die vrijkomt bij o.a. riolerings- en waterwerkzaamheden op het eiland, zodat duinen versterkt kunnen worden. Dit geldt voor zowel gemeentelijke werkzaamheden als particuliere werkzaamheden. Misschien is hier nog wel iets mogelijk met een gronddepot?

6. WoonFriesland

Vertegenwoordiging WoonFriesland: assetmanager en relatiemanager en eerste aanspreekpunt voor de gemeente Vlieland. WoonFriesland wordt wel vaak betrokken bij hemelwaterverordeningen maar niet vaak bij het opstellen van beleidsplannen. WoonFriesland wordt ook vaak als katalysator gebruikt bij klimaatadaptieve projecten.

6.1 Deel I: Inventarisatie aandachtspunten en problematiek

1. *Wat voor gevolgen merkt u vanuit uw organisatie van klimaatverandering?*
 - a. *Ondervindt uw organisatie hierdoor problemen? Zo ja, welke?*
 - b. *Moeten deze problemen verholpen worden?*
 - c.

2. *Zijn er vanuit uw organisatie aandachtspunten c.q. problemen bekend op Vlieland?*
 - a. *Zo ja, welke zijn dit?*
 - b. *Waar doen deze zich voor?*
 - c.

3. *Zijn er nog andere thema's (naast klimaatverandering) die voor uw organisatie van belang zijn in relatie tot Vlieland?*
 - a. *Welke thema's zijn dit?*
 - b. *Wat speelt er op deze thema's?*
 - c.

Reactie: Door de opwarming van de aarde is het algemene beeld dat woningen 's zomers warmer worden. WoonFriesland stelt zich de vraag of ze bewoners ook moeten gaan informeren over het gebruik van de woning als het gaat om opwarming. Bijvoorbeeld ramen open/ramen dicht, wanneer gordijnen open/dicht. Naast het opwarmer van de woning(en) zelf is er uiteraard ook het probleem van hittestress. Het verstenen van de tuinen draagt hier aan bij, waardoor WoonFriesland ook hier aandacht aan besteed. In nieuwe verhuursituaties gelden er kaders voor het bijstraten van de tuin. Er geldt een kader van maximaal 6 m² extra bijstraten (naast de oprit naar de eventuele garage, het pad naar de voordeur en pad naar achterzijde van de percelen). Op Vlieland is dat vaak al best lastig. De tuinen zijn veelal zo klein dat dit kader al betekent dat de complete tuin snel verhard is.

Op Vlieland is beperkte parkeermogelijkheid. Dit komt ook deels door de parkeernorm (van 1) die de gemeente hanteert. Dit leidt ertoe dat bewoners de auto in de voortuin parkeren (met als resultaat een volledig verharde voortuin). Dit naast het feit dat parkeren in de voortuin niet bijdraagt aan een leefbare buurt.

Op Vlieland speelt ook de grotere gevoeligheid voor stormen (recente zomerstorm) en koeling in de zomer. Het koel houden in de zomer in bestaande bouw is een steeds grotere uitdaging.

WoonFriesland heeft 207 vhe's in beheer op het eiland. WoonFriesland levert nog een factsheet van het areaal op Vlieland.

Koers op verplicht bergen op eigen terrein levert in algemene zin spanning op. Enerzijds doordat de berging veelal gemaakt is van PVC en je dit liever niet ook nog in de grond stopt. Daarnaast dient er ook onderhoud aan gepleegd te worden, wat extra kosten met zich meebrengt en direct effect heeft op de betaalbaarheid van de woningen.

WoonFriesland is ook bezig met communicatie over bewuster drinkwatergebruik, maar ook met het treffen van fysieke maatregelen (bv. aanpassen van bijvoorbeeld douchekoppen – vervangen door waterbesparende koppen).

WoonFriesland is al jaren bezig met verduurzaming van het areaal. Op Vlieland zitten hebben 22 vhe's nog geen label C. De overige woningen hebben een beter label. Doel is dit voor 2025 voor alle woningen (circa 20.000) te realiseren (op Vlieland 207).

Op Vlieland is ook vaak sprake van verstopte riolen (aansluitleiding en hoofdriool). Vertegenwoordiging WoonFriesland levert nog een aantal voorbeelden aan. Vlieland Oost is behoorlijk versteend. De lagere delen van Vlieland Oost zijn dan gevoeliger voor wateroverlast (water uit de zee bij hoogwater).

Op Vlieland is geen ruimte voor uitbreiding. Schuren achterop het perceel worden als alternatief voor uitbreiding dan omgebouwd tot woning. Dit werkt averechts op klimaatadaptief (verdere verstening). WoonFriesland kijkt samen met gemeente naar uitbreidingsmogelijkheden, maar dit is een uitdaging om Vlieland niet verder te verstenen. Woningnood is een top 1 t/m 3 item op het eiland. Daarnaast geldt er vanuit de historie een voorkeur voor zadeldaken (vanuit welstand). Dit levert frictie op met bijvoorbeeld plattedaken met sedum.

Energie is een ander thema dat van belang is. Er is één wadkabel van het vaste land naar het eiland. Deze kabel heeft een limiet/beperking. Een tweede kabel bijleggen is een uiterst kostbare aangelegenheid. Energie opwekken op eiland zelf kan mogelijkheden bieden, maar dan dient er ook een voorziening te zijn om het op te kunnen slaan en later weer te gebruiken. Beschermd dorpsgezicht levert vaak weer de beperking op (ook een signaal vanuit de bewonersavond) voor het beleggen van alle daken met zonnepanelen.

WoonFriesland experimenteert bij nieuwbouw met alternatieve gevelafwerking en groene daken op en rondom de woningen.

6.2 *Deel II: Aanpak aandachtspunten c.q. problematiek*

4. *In hoeverre draagt uw organisatie iets bij aan het oplossen van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - a. *Wat wordt er door uw organisatie gedaan in relatie tot Vlieland?*
 - b. *Hoe draagt dit bij aan de aanpak/het oplossen van de aandachtspunten c.q. problemen?*
 - c. *Wat vraagt dit van uw organisatie (personele capaciteit, financieel, beleid etc.)?*
 - d.

5. *Welke rol heeft gemeente Vlieland in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek vanuit uw organisatie gezien?*
 - a. *Welke maatregelen zou gemeente Vlieland moeten nemen om de aandachtspunten c.q. problematiek terug te dringen?*
 - b. *Waar dient gemeente Vlieland deze maatregelen te nemen?*
 - c. *Zijn er andere stakeholders die een rol vervullen in het aanpakken van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - d.

6. *Hoe denkt uw organisatie over de financiële gevolgen van klimaatverandering?*
 - a. *Wie draait op voor een evt. toename in kosten?*
 - b. *Heeft uw organisatie financieel een rol?*
 - c.

Reactie: Als rioolverstoppen worden aangepakt of riolen worden vernieuwd leg dan direct een goede energiekabel neer zodat je ook voor de energietransitie klaar bent. Op dit moment zijn 141 van de 207 woningen voorzien van zonnepanelen. Doel is om de resterende woningen ook te voorzien van zonnepanelen. Voor het gebruik van de zonnepanelen vraagt WoonFriesland een financiële bijdrage van de huurders. Een deel van de woningen/gebouwen stookt nog met houtkachels. Dat is vanuit algemene duurzaamheid ook een aandachtspunt (goede voorbeeld geven). Vraag is wel of het energienet dit uiteindelijk ook aan kan (landelijke uitdaging) als er op het eiland geen hout meer gestookt mag worden en iedereen overstapt op een individuele warmtepomp.

WoonFriesland is ook terughoudend in het realiseren van parkeerplaatsen. Enerzijds moeten parkeerplaatsen wel gebruikt worden om te voorkomen dat we verstenen zonder dat er gebruik van wordt gemaakt. Anderzijds zal er ook gekeken moeten worden naar andere vormen van mobiliteit, zoals deelmobiliteit of andere mobiliteit in plaats van de reguliere grote auto's op het eiland.

WoonFriesland wil de woningen zo snel mogelijk verduurzamen zodat de bewoner snel lagere lasten heeft. Daarin neemt WoonFriesland een voorttrekkende rol door eerst te investeren. De bewoner mag feitelijk zelf niks doen aan de woning, aangezien WoonFriesland instaat voor een goede woning.

WoonFriesland kiest bewust om het volledig areaal te verduurzamen. Er zijn ook corporaties die ervoor kiezen dat te doen op een bepaald areaal.

6.3 Deel III: Overige input

7. *Zijn er vanuit uw organisatie verwachtingen omtrent het nieuwe Gemeentelijk Programma Water en Riolering Vlieland 2024-2027?*
 - a. *Welke verwachtingen zijn dit?*
 - b. *Zijn er bepaalde onderwerpen die in het Programma aan bod dienen te komen?*
 - c. *Zijn er bepaalde onderwerpen die uit het Programma kunnen worden weggelaten?*
 - d. *Hoe zie u de rol van uw organisatie ten opzichte van het Programma?*
 - e.

8. *Is er vanuit uw organisatie nog iets anders dat van belang is om te weten bij het opstellen van het GPWR?*
 - a. *Wat is dit precies?*
 - b. *Hoe dient hier volgens uw organisatie rekening mee gehouden te worden?*
 - c. *Wilt u verder nog iets bespreken?*
 - d.

Reactie: WoonFriesland kent de inhoud van het huidig GRP niet. Wat WoonFriesland betreft moet het GPWR ingaan op hoe om te gaan met water (zorgen dat water goed wordt afgevoerd en geen overlast oplevert = traditionele insteek) + hoe duurzamer om te gaan met water (water vasthouden, waterverbruik stimuleren) = nieuwe insteek met de inzichten van hedendaags. Als laatste zal er ook gekeken dienen te worden naar drinkwater (zuinig omgaan met water)

Wat zijn de verwachtingen die de gemeente heeft richting WoonFriesland? WoonFriesland kan een intermediair zijn voor de gemeente.

7. Staatsbosbeheer

Vertegenwoordiging Staatsbosbeheer teamleider en terreinbeheerder. Team runt ook de camping Lange Paal. Afwijkend van het vaste land doet Staatsbosbeheer op Vlieland veel werk in eigen beheer.

7.1 Deel I: Inventarisatie aandachtspunten en problematiek

1. *Wat voor gevolgen merkt u vanuit uw organisatie van klimaatverandering?*
 - a. *Ondervindt uw organisatie hierdoor problemen? Zo ja, welke?*
 - b. *Moeten deze problemen verholpen worden?*
 - c.

2. *Zijn er vanuit uw organisatie aandachtspunten c.q. problemen bekend op Vlieland?*
 - a. *Zo ja, welke zijn dit?*
 - b. *Waar doen deze zich voor?*
 - c.

3. *Zijn er nog andere thema's (naast klimaatverandering) die voor uw organisatie van belang zijn in relatie tot Vlieland?*
 - a. *Welke thema's zijn dit?*
 - b. *Wat speelt er op deze thema's?*
 - c.

Reactie: Directe ervaring is of heel nat of heel droog. Stikstof is een probleem (andere plantensoorten). In de zomer is vegetatie steeds vaker dor/droog, 's winters vaker nat. Ook is de ervaring dat het natter wordt dan het gevoel doet vermoeden.

Wateroverlast wordt niet ervaren als een probleem. Doel is om juist zoveel mogelijk water lokaal vast te houden (voeden van het grondwater voor drinkwaterwinning + voeding voor planten).

Water blijft vaak op de lager gelegen delen achter, waar het voor problemen kan zorgen. Het water weghalen is geen oplossing. Olifantenpaadjes zorgen voor versnelde afvoer van zand uit de bossen. Via de gereguleerde wegen doen deze problemen zich minder voor.

Op camping Lange Paal wordt ook bij hevige regenval wel eens overlast ervaren. In de andere gebieden (o.a. de duinen en bossen) worden geen problemen ervaren bij hevige regenval. Daar is het ook niet erg als er langere tijd water blijft staan.

Stikstof is een thema wat steeds nadrukkelijker speelt (veel vergrassing en verstikking), daardoor worden andere karaktestieke planten verdrongen, alles hangt samen. De waardplant van de duinparelmoervlinder is het duinviooltje. Als deze plant minder voorkomt zal ook de vlinder populatie afnemen.

Toenemende druk van bezoekers/recreanten. Verbreding van het seizoen en steeds bredere activiteiten die ook druk op de natuur leveren. Er is een zoneringsplan waar gebieden zijn aangemerkt voor rust/recreatie/sport/gemengde activiteiten.

Over het algemeen is de toegankelijkheid van de natuur nog vrij breed. Je mag buiten het gehele jaar overal door de duinen struinen, met uitzondering van de vogelbroedgebieden

Rond de waterwinputten treedt verzilting op, daardoor zijn er nieuwe putten nodig.

7.2 Deel II: Aanpak aandachtspunten c.q. problematiek

4. *In hoeverre draagt uw organisatie iets bij aan het oplossen van de aandachtspunten c.q. problematiek?*
 - a. *Wat wordt er door uw organisatie gedaan in relatie tot Vlieland?*
 - b. *Hoe draagt dit bij aan de aanpak/het oplossen van de aandachtspunten c.q. problemen?*
 - c. *Wat vraagt dit van uw organisatie (personele capaciteit, financieel, beleid etc.)?*
 - d.